

سلوک عاشورای

مترجم | عزت و ذلت

سلوک عاشورای

میزهفتم | عزت و ذلت

سلسله جلسات اخلاق و معارف اسلامی
حضرت آیت الله العظمی حاج آقا مجتبی تهرانی

سرشناسه: تهرانی، مجتبی ۱۳۱۶
عنوان و نام پدیدآور: سلوک عاشورایی: منزل هفتم، عزت و ذلت / برگرفته از
برگرفته از درس های مجتبی تهرانی
مشخصات نشر: تهران: مؤسسه فرهنگی پژوهشی مصابیح الهدی، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری: ۳۵۲ص
فروست: مجموعه قیام و انقلاب امام حسین علیه السلام، سلسله جلسات اخلاق
و معارف اسلامی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۱۹۵-۳-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: تهرانی، مجتبی، و عظم

موضوع: جهاد

موضوع: عاشورا

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱/۶۶۶/۵/۱۰/۵ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۲۵۴۸۱

مدیر هنری: مجید زارع

صفحه آرا: مجید اکبرزاده

تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۱

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

تلفن مؤسسه: ۷۷۶۵۲۱۳۴-۵

آدرس سایت: www.mojtabatchranni.ir

لیتوگرافی و چاپ و صحافی: واژه پرداز اندیشه، چاپ اندیشه

فهرست

مقدمه | ۲۱

جلسه اول/ ۲۷

قیام امام حسین علیه السلام قیامی چند بعدی و نهم تنبیه | ۲۷

سخنان امام حسین علیه السلام در چهار موقعیت حساس | ۲۸

۱. سخنان حضرت در آغاز حرکت، در مدینه | ۲۹

۲. سخنان حضرت هنگام خروج از مکه | ۳۱

۳. سخنان امام در مواجهه با سپاه حر | ۳۱

۴. سخنان حضرت در آخرین لحظات | ۳۳

دو موضوع محوری در جملات امام حسین علیه السلام | ۳۳

«عزت و ذلت» در آیات و روایات | ۳۴

در آیات سه گانه قرآن کریم درباره عزت | ۳۴

«عزت ذاتی» و «عزت اعطایی» | ۳۶

عزت در دعای عرفه امام حسین علیه السلام | ۳۶

تطبیق بحث با قیام امام حسین علیه السلام | ۳۷

تفاوت «ذلت» و «غربت» | ۳۷

حضرت مسلم علیه السلام نمونه یک «عزیز غریب» | ۳۸

جلسه دوم/۴۱

- دروس عملی امام حسین (ع) برای بشریت | ۴۱
 امام حسین (ع) هم درس داد و هم خودش عمل کرد | ۴۱
 امام حسین (ع) نشان داد که زندگی و مرگ واقعی چیست | ۴۲
 معنای مفهوم «عزت» در آیات و روایات | ۴۳
 معنای «عزت» از نظر برخی اهل لغت و تفسیر | ۴۴
 ریشه «عزت» در آیات قرآن کریم | ۴۵
 آیات قرآن و تزیین اسمای الهی بر یکدیگر | ۴۵
 تقدم صفت «عزیز» بر صفت «عزیز» | ۴۶
 «عزت» از صفات ذاتی باری تعالی | ۴۷
 «عزت» بدون «خدا» معنا ندارد | ۴۸

- ویژگی‌های عزت حقیقی | ۴۸
 ۱. دائمی است نه موقت و منقطع | ۴۸
 ۲. استیلائی حقیقی است نه مجاری و خیالی | ۴۹
 ۳. از سر محبت است نه نفرت و عصب | ۵۱
 تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۵۲
 «عزت» یعنی تسخیر دل‌ها | ۵۲
 کار حسین (ع) تسخیر قلب‌ها است | ۵۳
 قلب زهیر در دام حسین (ع) | ۵۵
 یک تیر و دو نشان حسین (ع) | ۵۵
 نشان آخر حسین (ع) | ۵۶

جلسه سوم/۵۷

- رابطه معنایی ملکیت و حکومت با عزت و ذلت | ۵۷
 بررسی یک آیه بسیار راه‌گشا | ۵۷
 انواع ملکیت: | ۵۸
 ۱. ملکیت حقیقی | ۵۸
 ملکیت حقیقی اصیل و غیراصیل | ۵۹
 ۲. ملکیت اعتباری و اقسام آن | ۵۹
 معنای واحد جمیع اقسام ملکیت | ۶۰
 معنای جامع مُلک و اقسام آن: مُلک حقیقی و اعتباری | ۶۰
 انواع مُلک اعتباری: مشروع و نامشروع | ۶۱
 پیوستگی معنایی اول، وسط و آخر آیه | ۶۱
 تطبیق مصادیق آیه در یک روایت | ۶۲

«ملک» از آن ما است، دیگران غاصب آن هستند | ۶۲

جلوگیری از یک شبهه خطرناک | ۶۳

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۶۴

یزید دزد است؛ من با او بیعت نمی‌کنم | ۶۴

تطبیق سخن امام حسین (ع) با آیات و روایات | ۶۴

تذکره معنای آیه ﴿فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾ | ۶۵

تذکره نسبت به تفاوت «عزت» با «عظمت» | ۶۶

دو نکته درباره عبارت ﴿جَمِيعًا﴾ | ۶۷

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۶۸

«شمار قلبها» عزت اعطایی خداوند به حسین (ع) | ۶۸

یک نمونه: فرستادن حضرت مسلم (ع) به کوفه | ۶۸

نمونه‌ای دیگر: ورود حسین (ع) به مکه | ۶۹

کیفیت خروج کاروان حسین (ع) از مکه | ۷۰

جلسه چهارم/ ۷۳

مروری بر مباحث گذشته | ۷۳

«حکومت حقیقی» یعنی عزت داشتن و سلطه بر دل‌ها | ۷۳

شواهدی بر حکومت واقعی امام حسین (ع) | ۷۴

امام حسین (ع) صاحب حکومت اعتباری و حقیقی | ۷۴

منزل اول: پاسخ فرزدق شاعر | ۷۵

منزل دوم: پاسخ بشر بن غالب کوفی | ۷۶

حرکت امام، قیامی فطری در برابر حکومتی انحرافی | ۷۷

چرا حضرت فریاد می‌زد: «هَيْهَاتَ مِنَّا الذُّلَّةُ؟» | ۷۸

موانع و عوامل پیدایش «عزت» | ۷۸

بزرگ‌ترین مانع: تمسک به غیر خدا | ۷۹

استدلالی بر «اعطایی و الهی بودن عزت» | ۷۹

گام اول: بریدن از ماسوی الله | ۸۰

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۸۱

حسین (ع) عزیز عزیزان عالم | ۸۱

دستگیری از افتادگان و جاماندگان، کار «عزیز» است | ۸۱

برخورد یک «دنیاطلب» با یک «عزیز» | ۸۲

یک نامه، برای دستگیری از یک پیرمرد | ۸۲

حکومت واقعی حسین (ع) بر قلب‌های کوفیان | ۸۳

جلسه پنجم/ ۸۵

مروری بر مباحث گذشته | ۸۵

عزیز شدن یعنی پیوند با فطرت‌ها | ۸۵

ممه قلب‌ها، میان انگشتان خدا است | ۸۵

تسخیر قلوب، در دست مقلب القلوب است | ۸۶

«انقطاع» اولین عامل پیدایش عزت | ۸۶

«انقطاع از مآذیات» سر عزت انبیای الهی است | ۸۷

چه وقت انسان ذلیل می‌شود؟ | ۸۸

بدترین ذلت‌ها | ۸۹

مینای عزت و ذلت اعطایی | ۸۹

انقطاع از دنیا باید همراه با اتصال به خدا باشد | ۹۱

یک نکته بسیار دقیق | ۹۱

مقابله ذلت در برابر خدا و عزت در برابر بندگان خدا | ۹۲

«تسخیر قلوب بدون مآذیات» کار انبیا | ۹۳

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۹۴

«تسخیر قلوب» وظیفه امام برای هدایت و دست‌گیری | ۹۴

نمونه‌ای از عزت واقعی حسینی (ع) | ۹۴

قلوب نصرانیان، در دستان حسین (ع) | ۹۶

نمونه‌ای دیگر: دل‌بری حسین (ع) از سرداران سپاه دشمن | ۹۶

عزت و احترام خدادادی حسین (ع) بر همه عالم | ۹۷

نجات شکار حسین (ع) بر سر دوراهی بهشت و جهنم | ۹۸

جلسه ششم/ ۱۰۱

تقسیم‌بندی کلی موجبات عزت | ۱۰۱

عزت موهبتی الهی است، ولی موجباتش اکتسابی است | ۱۰۱

معنای اعمال جوانحی و جوارحی | ۱۰۲

عوامل و موانع قلبی پیدایش عزت | ۱۰۲

معنای «انقطاع» در روایات | ۱۰۲

«حرص» و «طمع»، موانع اصلی انقطاع | ۱۰۳

«ملکه قناعت»، فضیلتی ضروری برای «انقطاع» | ۱۰۴

«قناعت»، زمینه «انقطاع» و «انقطاع»، عامل «عزت» | ۱۰۴

- عوامل و موانع بیرونی پیدایش عزّت | ۱۰۶
تنها راه بیرونی برای کسب عزّت «اطاعت الهی» | ۱۰۶
«اطاعت از عزیز» تنها راه عزیز شدن | ۱۰۶
«عزّت» در پول و مقام نیست | ۱۰۷
تطبیق بحث با یک آیه کوتاه و جامع | ۱۰۸

- اهل بیت علیهم السلام عزیزان تمام عوالم وجود | ۱۰۹
عزیزانی بدون پول و مقام | ۱۰۹
«عزّت» موسی بن جعفر علیهما السلام نزد هارون الرشید | ۱۱۰
ترس دشمنان از حکومت بر دل های ائمه علیهم السلام | ۱۱۱
تمام عوالم وجود در دستان اولیای خدا | ۱۱۱

- تطبیق بحث با قیام امام حسین علیهما السلام | ۱۱۲
خطبه شب عاشورای امام حسین علیهما السلام | ۱۱۲
واکنش و اظهار وفاداری یاران شجاعی حسین علیهما السلام | ۱۱۳
«ماسوی الله» مسخر اراده حسین علیهما السلام | ۱۱۴
«جان فشانی» در نگاه و عمل دل داده ای نوجوان | ۱۱۵

جلسه هفتم/ ۱۱۷

- بررسی عامل بیرونی عزّت در روایات | ۱۱۷
امر الهی را عزیز بدار؛ خدا عزیزت می کند | ۱۱۷
معنای «ذلیل کردن نفس در اطاعت خدا» | ۱۱۹
آیا توجه به خواسته مردم، عزّت می آورد؟! | ۱۲۰
عزّت واقعی و عزّت ظاهری | ۱۲۰
رابطه عزّت واقعی و ظاهری | ۱۲۱

- «تقوا» جامع عوامل عزّت | ۱۲۲
«تقوا» نتیجه دل بستگی به خدا و اعمال صالح | ۱۲۲
منتفی نزد همه عزیز است؛ حتی شخص گناه کار | ۱۲۳

- آثار عزّت در معارف اسلامی | ۱۲۴
بررسی روایات سه گانه | ۱۲۴

عزّت، بی نیازی، هیبت، مؤانست و طاعت | ۱۲۶

- تطبیق بحث با قیام امام حسین علیهما السلام | ۱۲۷
حسین علیهما السلام تشنه، بدون مال، بدون یار، تنهای تنها | ۱۲۸
آن گاه که صدای غربت حسین علیهما السلام بلند شد - | ۱۲۸

جلسه هشتم/ ۱۳۱

- انواع عزت به حسب اختلاف مدرک | ۱۳۱
 «طلب عزت» یک نیاز فطری است | ۱۳۱
 انواع متفاوت ادراک از «عزت» | ۱۳۲
 تعریف عزت حیوانی و انسانی | ۱۳۴
 عزت حقیقی، ذلت نفس است | ۱۳۴
 تقسیم ذلت به صغیره و کبیره | ۱۳۵
 معنای ذلت صغیره و ذلت کبیره | ۱۳۵
 «کشم غیظ» عامل پیدایش عزت دنیا و آخرت | ۱۳۶
 تقابل انواع عزت حقیقی و ذلت نفس | ۱۳۶
 تشویق روایات به عزت حقیقی | ۱۳۶
 ملازمة «عزت حقیقی با ذلت نفس» | ۱۳۷
 رابطه عکس میان «عزت واقعی» و ذلت نفس | ۱۳۸
 «عزت» در بندگی خدا است | ۱۳۹
 «عزت ظاهری» زمینه انحراف و تباهی انسان | ۱۴۰
 نگاهی دیگر به عوامل ایجاد عزت | ۱۴۱
 «عزت» یعنی ذلت در برابر حق | ۱۴۱
 محوریّت حق در «عزت و ذلت حقیقی» | ۱۴۱
 تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۱۴۲
 اعتراف دشمنان به حق محوری اهل بیت (ع) | ۱۴۳
 حق محوری در کلام علی اکبر (ع) | ۱۴۴
 حق محوری در رفتار علی اکبر (ع) | ۱۴۵

جلسه نهم/ ۱۴۷

- رابطه «عزت با غنا» و «ذلت با فقر» | ۱۴۷
 «طلب غنا» و «تنفّر از فقر» فطری بودن | ۱۴۷
 «عامل اصلی» عزت نفس و غنای حقیقی | ۱۴۸
 «توکل» لازمه انقطاع از غیر خدا | ۱۴۹
 جایگاه عز و غنا قلب است | ۱۴۹
 رابطه «توکل» با «عز و غنا» | ۱۴۹
 معنای لغوی و اصطلاحی توکل | ۱۵۰
 چند تصوّر اشتباه درباره «توکل» | ۱۵۱
 «متوکلین» عزیزان حقیقی و بی نیازان واقعی | ۱۵۲

تطبیق بحث با قیام امام حسین علیه السلام | ۱۵۳

«توکل» در کلام امام حسین علیه السلام | ۱۵۳

«توکل» در عمل امام حسین علیه السلام | ۱۵۶

حرکت امام، حرکتی عزت‌مندانه! | ۱۵۷

اطاعت از رسول و ولی، یعنی اطاعت از خدا | ۱۵۷

ابا الفضل علیه السلام مطیع محض ولی الله | ۱۵۸

عزت ظاهری علمدار حسین علیه السلام | ۱۵۸

عزت حقیقی و ابدی سقای حسین علیه السلام | ۱۵۹

موجبات عزت در دستان برادر حسین علیه السلام | ۱۶۰

کمر حسین علیه السلام شکسته اما هدفش هرگز نشکست! | ۱۶۱

جلسه دهم/ ۱۶۲

عزت الهی و شیطانی | ۱۶۲

چیستی و جهت سیر در «عزت الهی» و «عزت توهمی» | ۱۶۳

«عزت خیالی» عین «ذلت ظاهری» است! | ۱۶۴

عوامل و موجبات «عزت شیطانی» | ۱۶۵

«قوای نفس» ابزار کسب عزت شیطانی | ۱۶۶

ریا، فریب، دروغ و... لازمه تعزز شیطانی | ۱۶۷

لابالی‌گری نسبت به دین، نتیجه تعزز شیطانی | ۱۶۸

«عزت حقیقی» در گروی امر به معروف و نهی از منکر | ۱۶۹

امروز: زنده باد! فردا: مرده باد! | ۱۶۹

وظیفه مؤمن در قبال «عزت الهی» | ۱۷۰

مؤمن نباید خود را در نگاه دیگران، خوار کند! | ۱۷۱

مؤمن باید باوقار باشد! | ۱۷۲

مؤمن نباید سلطه دیگری را بپذیرد! | ۱۷۳

نقش «عزت» در فقه و معارف اسلامی | ۱۷۴

کراهت داشتن کارهایی که انسان را کوچک می‌کند | ۱۷۴

«جهاد» و «شجاعت» موجبات عزت اسلام و مسلمین | ۱۷۵

مؤمن خط عوض نمی‌کند! در برابر غیر خدا سر خم نمی‌کند! | ۱۷۶

تطبیق بحث با قیام امام حسین علیه السلام | ۱۷۶

پیشنهاد ذلت‌بار به عزیزترین عزیزان عالم | ۱۷۶

جلسه یازدهم/ ۱۷۹

مروری بر مباحث گذشته | ۱۷۹

تفاوت «ذلیل شدن» و «پذیرش ذلت» | ۱۷۹
وسيلة کسب عزت، منحصرأ «دین» است | ۱۸۰

عوامل افزایش عزت الهی | ۱۸۱

عزت و ذلت درجه ثابت ندارد | ۱۸۱
برخی عوامل افزایش عزت الهیه | ۱۸۲

«صبر» و درجات مختلف آن | ۱۸۳

آثار عظیم «صبر بر مصیبت» | ۱۸۳

صبر یک انسان آزاده | ۱۸۳

مراتب عالیة صبر | ۱۸۵

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۱۸۵

استثنایی بودن بلاها در مورد امام حسین (ع) | ۱۸۵

صبر امام حسین (ع) چه صبری بود؟ | ۱۸۶

آزادگی امام حسین (ع) در گفتار و رفتار | ۱۸۷

عشق بازی حسین (ع) با خدای متعال | ۱۸۸

جلسه دوازدهم/ ۱۸۹

مروری بر مباحث گذشته | ۱۸۹

بالاترین درجات عزت، برای صابرترین مصیبت‌ها | ۱۸۹

امام حسین (ع) در بالاترین درجات «مصیبت»، «صبر» و «عزت» | ۱۸۹

رابطه «عزت و ذلت» با «موت و حیات» | ۱۹۰

ارواح چهارگانه انسان | ۱۹۰

روح انسانی وجه تمایز انسان از حیوان | ۱۹۱

«عقل نظری و عملی» روح انسانی است | ۱۹۱

کنار گذاشتن فطرتان، یعنی «مردن» و «خروج از انسانیت» | ۱۹۲

رابطه عقل و حیات در روایات | ۱۹۳

انسان جاهل، مردار است | ۱۹۳

«مردار متحرک» در بیان علی (ع) | ۱۹۳

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۱۹۴

مرگ بهتر از ذلت است | ۱۹۴

تقابل حیات و ذلت در کلمات امام حسین (ع) | ۱۹۵

هم‌سویی فرمایشات حضرت با فطرت انسانی | ۱۹۶

جلسه سیزدهم/ ۱۹۹

مروّری بر مباحث گذشته | ۱۹۹

حیات هر موجود به آثار وجودی او است | ۱۹۹

معنای موت و حیات در مکتب امام حسین (ع) | ۱۹۹

«رگ» بهتر از «زندگی حیوانی» | ۲۰۰

«ذلت»، حقیقت محبت به زندگی حیوانی | ۲۰۱

«عزت و ذلت» در انواع چهارگانه وجود | ۲۰۲

وجود عینی، ذهنی، لفظی و کتبی | ۲۰۲

حیات و عزت، درباره وجود ذهنی، لفظی و کتبی | ۲۰۳

«یاد خوش»، نوعی زندگی است | ۲۰۳

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۲۰۴

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق | ۲۰۵

جلسه چهاردهم/ ۲۰۷

آثار بی نظیر عزت امام حسین (ع) | ۲۰۷

ایماد مختلف آثار عزت امام حسین (ع) | ۲۰۷

دلیل اعطای آثار خاص به امام حسین (ع) | ۲۰۸

زمینه اعطای بالاترین عزت الهی به امام حسین (ع) | ۲۰۸

آثار عزت امام حسین (ع) برای خود حضرت | ۲۰۹

قرار گرفتن امامت در ذریه آن حضرت | ۲۰۹

آثار عزت امام حسین (ع) بر آب و خاک کربلا | ۲۱۰

شفا در خاک مزار امام حسین (ع) است | ۲۱۰

خوردنش خاک کربلا، نه تنها حرام نیست؛ بلکه مستحب است | ۲۱۱

آثار مهر و تسبیح کربلا بر عبادات و اعمال | ۲۱۱

استحباب برداشتن کام نوزاد با آب یا خاک کربلا | ۲۱۲

آثار عزت امام حسین (ع) بر حریم حرم | ۲۱۳

حرم امام حسین (ع)، محل استجاب دعا است | ۲۱۳

حریم حرم حسینی (ع)، بیشتر از همه جا است | ۲۱۴

نماز کامل مسافر، در حریم امام حسین (ع) | ۲۱۴

کربلا «وادی ایمن» و فرات، «شاطی وادی» است | ۲۱۵

آثار عزت امام حسین (ع) بر زائران | ۲۱۵

فضیلت زیارت امام حسین (ع) بر هر عمل مستحب | ۲۱۶

- زیارت مائور در تمامی زمان‌های متبرک | ۲۱۷
 زائران امام حسین علیه السلام مقدم بر همه‌اند | ۲۱۸
 زمان زیارت امام حسین علیه السلام از عمر زائر حساب نمی‌شود | ۲۱۹
 جمع‌بندی و تطبیق بحث آثار عزت حسینی علیه السلام | ۲۱۹
 آموزه‌های تاریخی امام حسین علیه السلام به بشریت | ۲۱۹
 راه «توسل به اولیای خدا» است و چاه «فراموش کردن عظمت خدا» | ۲۲۰
 «زیارت با معرفت» جابرین عبدالله انصاری | ۲۲۰

جلسه پانزدهم/ ۲۲۲

- عناوین خاصه موجبات عزت | ۲۲۲
 مروری بر مباحث گذشته | ۲۲۲
 عناوین عامه و خاصه موجبات عزت و ذلت | ۲۲۴
 عنوان خاص انصاف | ۲۲۵
 معنای لغوی و اقسام مختلف انصاف | ۲۲۵
 انصاف در آیات قرآن کریم | ۲۲۵
 انصاف در روایات و اخبار | ۲۲۶

حکم «انصاف» نزد عقل و شرع | ۲۲۸

- اوامر مولوی و ارشادی | ۲۲۸
 عقل نظری و عملی | ۲۲۹
 «لزوم رعایت عدالت» حکمی فطری و امری ارشادی است | ۲۲۹
 «امر به عدالت» موعظه الهی است | ۲۳۰
 بستر دین برای رعایت انصاف با همه مردم | ۲۳۱
 «انصاف» موجب جلب قلوب است | ۲۳۲
 تطبیق بحث با قیام امام حسین علیه السلام | ۲۳۲
 درس فطری امام حسین علیه السلام به تمام بشریت | ۲۳۲
 راز عزت بی‌نظیر امام حسین علیه السلام | ۲۳۴

جلسه شانزدهم/ ۲۳۵

- مروری بر مباحث گذشته | ۲۳۵
 معنای «انصاف از جانب خود» | ۲۳۵
 تقسیم‌بندی درباره حقوق الهی و انسانی | ۲۳۶
 تقسیمات مختلف «دادی حق» | ۲۳۷
 گستره و معنای روایت علی علیه السلام | ۲۳۸

انواع انصاف و ادای حق در روایات | ۲۳۹

انصاف در منظر وجدان و دین | ۲۳۹

انصاف حاکمان و مسؤولین | ۲۴۰

انصاف بدون سوداگری | ۲۴۱

حق دانی است، نه گرفتگی | ۲۴۲

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۲۴۳

امام هرگز بی انصافی نکرد | ۲۴۳

بی انصافی دشمن در برابر امام (ع) | ۲۴۳

بی انصافی نسبت به خردسالی رنجور و داغ دیدم | ۲۴۴

جلسه هفدهم | ۲۴۷

مروری بر مباحث گذشته | ۲۴۷

هر انصافی عزت آفرین نیست | ۲۴۷

رعایت انصاف، درجات مختلفی دارد | ۲۴۷

گستره وسیع و متفاوتی از انصاف | ۲۴۸

انصاف متعلقان و بستگان، نوع دیگری از انصاف | ۲۴۸

معنای انصاف خویشان و دوستان | ۲۴۹

بی انصافی به پشتوانه دیگری، دشمنی با خدا است | ۲۵۰

آثار انصاف با مردم | ۲۵۰

زمینه سازی برای عزت اعطایی | ۲۵۰

جلب قلوب دیگران | ۲۵۱

محکم، طولانی و زیاد کردن دوستی ها | ۲۵۱

برطرف کردن دشمنی ها | ۲۵۲

زیاد کردن قدرت و حکومت | ۲۵۳

«سلب قدرت» نتیجه بی انصافی | ۲۵۴

انصاف، زمینه پیدایش عزت بادوام | ۲۵۴

«عزت مادی» پوچ اندرپوچ است | ۲۵۵

تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۲۵۶

«بی انصافی» دلیل حکومت کوتاه یزید | ۲۵۶

راز گریه یینمبر بعد از فتح مکه | ۲۵۷

جلسه هجدهم | ۲۵۹

مروری بر مباحث گذشته | ۲۵۹

عدل همان انصاف است | ۲۵۹

تطبیق معنای عدل با انصاف | ۲۵۹

﴿ ۱ ﴾ انصاف در رابطه با خدای متعال | ۲۶۰

خداوند هم بر بندگان حقوقی دارد | ۲۶۰

بزرگ‌ترین حق الهی و پاداش ادای آن | ۲۶۱

معنای حق الوهیت و عبودیت | ۲۶۱

خدا در هر نعمتی حقی دارد | ۲۶۲

﴿ ۲ ﴾ معنای انصاف و بی‌انصافی در برابر خدای متعال | ۲۶۳

مقایسه رفتار خدا و بندگان | ۲۶۳

وجدان خودتان من گوید بی‌انصاف هستید! | ۲۶۴

﴿ ۳ ﴾ نعمت از سال رسال و ادای حق آن | ۲۶۵

رسالت پیغمبران، نعمتی بزرگ و حق الهی | ۲۶۵

شیوه انصاف درباره پیغمبر خاتم الزمان قرآن کریم | ۲۶۶

شیوه انصاف (!) درباره پیغمبر خاتم در عمل امت | ۲۶۷

جلسه نوزدهم / ۲۶۹

انواع و منشأ حقوق الهی | ۲۶۹

﴿ ۱ ﴾ حق منعمیت، یک حق فطری | ۲۶۹

حق منعمیت، حق فطری است نه شرعی! | ۲۷۰

بیان شرع در مورد «لزوم ادای حق منعم» ارشادی است | ۲۷۱

﴿ ۲ ﴾ چگونگی ادای حق منعمیت | ۲۷۲

«شکر» در آیات و روایات | ۲۷۲

انواع سه‌گانه شکر | ۲۷۳

انواع شکر، برای انواع نعمت‌ها | ۲۷۳

شکر زبانی و قلبی کافی نیست! | ۲۷۴

﴿ ۳ ﴾ بررسی مجدد روایات باب | ۲۷۵

شکر حق منعمیت و الوهیت | ۲۷۵

گله دوستانه خدا از بی‌انصافی بندگان! | ۲۷۷

﴿ ۴ ﴾ چگونگی و آثار ادای حق الوهیت | ۲۷۸

عبادت آزادگان و ابرار | ۲۷۸

تفاوت شکر نعمت با عبادت شاکرانه | ۲۷۹

آثار شکر عملی: ۱. زیادتی عزّت | ۲۸۰

۲. زیادتی نعمت | ۲۸۰

- تطبیق بحث با قیام امام حسین (ع) | ۲۸۱
سیطره بر قلوب در مرکز حکومت دشمنان | ۲۸۱
شواهدی عینی بر عزت الهی اهل بیت (ع) | ۲۸۲

جلسه بیستم/ ۲۸۳

- ابعاد مختلف نعمت های الهی | ۲۸۳
صاحبان نعمت، بر لبه پرتگاه بی انصافی | ۲۸۳
حکومت عقل و فطرت بر لزوم رعایت انصاف | ۲۸۴
نعمت ناتوانی برای گناه کردن | ۲۸۶
نعمت نداشتن نعمت | ۲۸۶
چگونه «سلب نعمت» نعمت است؟ | ۲۸۷
مخلوده و اندازة خواسته های مادی | ۲۸۷
انواع مختلف نعمت های الهی | ۲۸۸
نعمت های مادی و معنوی | ۲۸۸
برتری نعمت های معنوی بر نعمت های مادی | ۲۹۰
نعم ظاهری و باطنی | ۲۹۰
ناچیزی نعم مادی در برابر نعم معنوی | ۲۹۱
نعمت ظاهری، پیغمبر (ص) و پیام توحید | ۲۹۱
نعمت باطنی، ولایت اهل بیت (ع) | ۲۹۲
یک روش برای محاسبه نفس | ۲۹۳

تطبیق بحث با تاریخ صدر اسلام | ۲۹۴

- کوبیدن نعمت ظاهره الهی | ۲۹۴
کوبیدن نعمت باطنه الهی | ۲۹۵
گریه پیغمبر بر بی انصافی امت | ۲۹۵

جلسه بیست و یکم/ ۲۹۷

- مروری بر مباحث گذشته | ۲۹۷
حقارت همه نعمت ها در برابر بهشت و همه بلاها در برابر جهنم | ۲۹۷

رابطه انصاف و ازدیاد نعمت | ۲۹۸

- چگونه «سلب نعمت» نعمت است؟ | ۲۹۹
راه انحصاری رسیدن به «تمام نعمت» | ۲۹۹
راه های افزایش نعمت: ۱. دعا کردن | ۳۰۰
۲. شکر عملی | ۳۰۱
راه استتمام نعم در روایات | ۳۰۱

﴿ آثار مختلف شکر عملی ﴾ ۳۰۲

آثار غرضی و طولی | ۳۰۳

«شکر عملی» سازنده ملکه تقوا | ۳۰۴

«تقوا» از عوامل ایجاد عزت | ۳۰۴

جلسه بیست و دوم/ ۳۰۷

﴿ رابطه عمل بنده، با بقا و زوال نعمت ﴾ ۳۰۷

اصل نعمت، دوام آن و افزایش آن | ۳۰۷

وجود بقا و افزایش نعمت، در دستان بنده | ۳۰۹

خدا نعمت را نمی‌گیرد بنده آن را رد می‌کند! | ۳۰۹

«حسن تمجوری با نعمت» یعنی چه؟ | ۳۱۰

﴿ چگونگی سلب نعمت‌ها به دلیل بی‌انصافی ﴾ ۳۱۱

ریشه بسیاری از مشکلات در زندگی‌ها! | ۳۱۱

«آثار بی‌انصافی» مترجم دیگر نعمت‌ها است | ۳۱۲

جلسه بیست و سوم/ ۳۱۵

﴿ ادامه بررسی موجبات خاصه عزت ﴾ ۳۱۵

تعدد عناوین خاصه | ۳۱۵

محوریت «کظم غیظ» در میان عوامل خاصه | ۳۱۶

﴿ «عفو» از موجبات خاصه عزت ﴾ ۳۱۶

معنا و انواع عفو | ۳۱۶

آثار سوء شخصی بعضی از عفوها | ۳۱۷

آثار سوء اجتماعی بعضی از عفوها | ۳۱۸

آثار سوء دینی بعضی از عفوها | ۳۱۹

﴿ تطبیق بحث با سیره معصومین (علیهم‌السلام) ﴾ ۳۱۹

نهی دوگانگی در سیره معصومین (علیهم‌السلام) | ۳۱۹

دلایل کوتاه نیامدن حضرت زهرا (علیها‌السلام) در برابر غاصبین | ۳۲۰

جنبه‌های دینی و مکتبی قیام امام حسین (علیه‌السلام) | ۳۲۲

جلسه بیست و چهارم/ ۳۲۳

﴿ یکی از موجبات خاصه و محوری عزت ﴾ ۳۲۳

عامل عفو | ۳۲۳

عامل کظم غیظ | ۳۲۴

عامل صفح | ۳۲۴

ویژگی‌های معنایی عوامل سه گانه | ۳۲۵

خودداری بعد از خشمگین شدن | ۳۲۵

همراهی عفو و صفح در آیات قرآن کریم | ۳۲۶

مهار غضب، زمینه اعطای عزت | ۳۲۷

تفاوت عزت اعطایی به خاطر تفاوت سختی خودداری | ۳۲۷

«مقابله با خشم» هم عنایت الهی است | ۳۲۸

جلسه بیست و پنجم / ۳۳۱

دلیل تحریز شدن خویشتن دار از غضب | ۳۳۱

چرا انسان عفو را موجب ذلت می‌داند؟ | ۳۳۱

نفس و شیطان می‌گویند: دلیل نشو! | ۳۳۲

وهم می‌گویند: خودداری یعنی خواری | ۳۳۲

خویشتن‌داری از غضب در روایات | ۳۳۳

دعوا و منازعه را رها کن: دلیل نمی‌شوی! | ۳۳۳

وجه اختلاف روایات این باب | ۳۳۴

وجه اشتراک روایات این باب | ۳۳۴

«ظالم» در قلب‌ها جا ندارد! | ۳۳۵

جمع‌بندی عوامل سه گانه عزت‌آفرین | ۳۳۶

«عفو سازنده» عزت‌آفرین است | ۳۳۶

عفو و صفح، احسان است و احسان، موجب جذب قلوب | ۳۳۷

«حفظ زبان» از موجبات خاصه عزت | ۳۳۷

حرف نسنجیده، خوار کننده است | ۳۳۸

خدا برخی را با «زبان» رسوا می‌کند! | ۳۳۸

جلسه بیست و ششم / ۳۴۱

عوامل عزت جامعه اسلامی | ۳۴۱

۱. جهاد فی سبیل الله | ۳۴۱

۲. حفظ و حدت و یکپارچگی | ۳۴۲

عوامل ذلت جامعه اسلامی | ۳۴۲

۱. حرکت اجتماع به سمت مال اندوزی | ۳۴۳

۲. ریاخواهی | ۳۴۳

۳. زمام‌داری نالایق‌ها | ۳۴۴

۴. ترک جهاد فی سبیل الله | ۳۴۴

۲۰ عزت و ذلت

شرط عزت آفرینی «حفظ وحدت» | ۳۴۵

وحدت در حکومت شایستگان عزت آفرین است | ۳۴۵

سوءاستفاده از شعار وحدت | ۳۴۵

جایی که شعار وحدت، چماق باطل می‌شود! | ۳۴۵

فهرست منابع | ۳۴۷

نمایه | ۳۴۹

www.ketab.ir

❁ مقدمه کتاب «عزت و ذلت»

انسان همیشه نیازمند رشد و راهنما بوده و خواهد بود؛ اما انسان دوران ما نیازمندتر از گذشتگان است. غوغای زندگی ماشینی و هائووی مظاهر پر زرق و برق پیشرفت‌های صنعتی، در کنار اغواگری برخی رسانه‌های افسون‌گر و دشواری گذران زندگی و نیز درگیری‌های روزافزون ذهنی، همه و همه نوعی از «معیشت ضنک» را برای ما رقم زده‌اند. در فضایی چنین غبارآلود «عالم، همچون کسی است که با خود شمع می‌دارد و همه‌جا را برای مردمان روشن می‌کند، پس هر که با شمع او جایی را ببیند، در حق او دعای خیر می‌کند. عالم نیز با خود شمع می‌دارد که تاریکی نادانی و سرگردانی را از بین می‌برد»^۱.

هنگامی که بشر در حیرت و سرگردانی است و هر کس راهی به او نشان می‌دهد و او نمی‌داند کدام راه به مقصد و مقصود منتهی می‌گردد، نیازمند شاخص و نشانه‌ای است که فرشته نجات او شود و عالمان ربّانی در زمان غیبت، همان نقش و جایگاه را دارند؛ چرا که به تعبیر رسول خدا ﷺ: «مَثَلُ عالمان در زمین، همچون مَثَل ستارگان است در

۱. امام حسن عسکری (علیه السلام) به نقل از امام باقر (علیه السلام) فرمود: العالم کمن معه شمعۃ نفی للناس فکل من ابصر شمعنه دعا له بخیر، کذلک العالم مع شمعۃ تلک ظلمة الجهل والحیرة (بحار الانوار، ج ۲، ص ۴).

آسمان، که در تاریکی‌های خشکی و دریا به وسیله آن‌ها می‌توان به راه درست رسید؛ و چون غروب کنند، چه بسا راه‌یافتگان هم به گمراهی افتند»^۱.

اینک ما یم و تجسم این تشبیه رسول خدا ﷺ؛ ما یم و یکی از پرفروغ‌ترین ستارگان آسمان دین و دانش که سال‌های سال است روشنی بخش خرد و گرمابخش جان‌های مشتاقی است که پروانه‌وار گرد «شجره طیبه» و خودش می‌چرخند و از خرمن معرفتش بهره می‌گیرند.

او نمونه برجسته همان کسانی است که امیر دل‌ها، علی علیه السلام توصیف نموده و به ملازمت رکابشان توصیه فرموده است: «کسی که جامه شهوات از تن بیرون کرده و از همه دل‌مشغولی‌ها خویشتن را رها نیده، مگر یک چیز که پیوسته در فکر آن است (و آن دین او است). بدین‌گونه از کوردلی رسته و از هم‌گامی با هواپرستان جسته است، و خود کلید در هدایت و قفل بر در سقوط و تباهی گشته است؛ راه خویشتن به خوبی یافته و آن را پیموده، و مشعلی فروغ‌بخش به چنگ آورده و در پرتو آن از راه‌های سردرگم و ظلمانی گذشته است.

او به استوارترین دستاویزها رسیده و به محکم‌ترین رسن‌ها در آویخته است و یقینش به دین، مانند کسی است که نور خورشید را می‌بیند. بدین‌سان تن به اطاعت خدای سبحان داده، دست به کارهای بزرگ می‌یازد، هر وظیفه‌ای که پیش آید آن را درست به انجام می‌رساند، و هر فرعی (و

۱. عن النبی ﷺ: إِنَّ رَسَلَ الْعِلْمَاءِ فِي الْأَرْضِ كَمَثَلِ التَّجْوَمِ فِي السَّمَاءِ، يَهْدِي بِهَا فِي الظُّلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ، فَإِذَا انْظَلَمَتِ أَوْشَكَ أَنْ تَضِلَّ الْهَدَايَا الْعِوَاءُ، ج ۲، ص ۴۲۶.

امری) را منطبق با اصل (دینی) آن مجری می‌دارد، او چراغ تاریکی‌ها است و برطرف کننده اشتباه‌ها...»^۱

مراد ما، فقیه عارف و عالم ربّانی حضرت آیت‌الله العظمی حاج آقا مجتبی تهرانی (ادام‌الله‌ظله‌العالی و دامت برکاته) است که کرسی افتاء، هیچ‌گاه منبر ارشاد را از او نگرفته و همچنان که محفل نورانی درس خارج فقه و اصولش طالبان بی‌گیر و پر تلاش را به قلّه استنباط رهنمون می‌شود، مجلس گرم اخلاق و معرفت و تفسیرش نیز مشتاقان تهذیب و تطهیر نفس را به حلقه انس خدای کریم می‌کشاند و با این همه، از روی اخلاص و فروتنی که نشانه و ویژگی مردان خدا است، جهانی است بنشسته در گوشه‌ای.

سال‌های سال است که عالم و عامی می‌پرسند (و البته ما را توبیخ می‌کنند) که چرا چهرهٔ مکشوب آنجه ایشان افاضه می‌فرمایند، طلوع نمی‌کند تا هم حاضران را بیشتر بهره‌مند سازد و هم آنان را که به هر دلیل باید درد دوری تحمل کنند. این مراجعات مکرر، سرانجام سدّ چندین دهنه منع و امتناع را شکست و به فضل الهی بخشی از «اخلاق الاهی» ایشان، به گونه‌ای در خور رخ نمود تا «درآمدی بر سیر و سلوک» و آیین «کیش پارسایان» باشد.^۲ اما آن هم آتش

۱. نهج البلاغه، خطبه ۸۷... فذلّ خَلْعٌ سَرَّابِلُ الشَّهَوَاتِ وَ تَحُلِّيٌ مِنَ الْهَوَمِ الْأَفْعَا وَاجِدَا الْفِرْدَ بِهِ فَخَرَجَ مِنْ صِفَةِ الْفَنَى وَ شَارَكَ أَهْلَ الْهَوَى وَ صَارَ مِنْ مَفَاتِيحِ أَبْوَابِ الْهَدَى وَ مَقَالِقِ ابْوَابِ الْوَدَى قَدْ أَصْبَحَ طَرِيقُهُ وَ سَلَكَ سَبِيلَهُ وَ عَرِفَ مَنَارَهُ وَ قَطَعَ عَنَارَهُ وَ اسْتَشْفَى مِنَ الْقَرَى بِأَوْقَاتِهَا وَ مِنَ الْجِنَالِ بِأَسْهُبِهَا فَمِنْ أَلْبَينَ عَلَى بَيْتِ صَوْمِ الشَّمْسِ قَدْ نَضَبَتْ نَفْسُهُ فَهْ شِعَاةٌ فِي أَرْقَمِ الْأُمُورِ مِنْ إِضْدَارِ كُلِّ وَارِدٍ عَلَيْهِ وَ تَصْيِيرِ كُلِّ فَرَجٍ إِلَى أَصْلِهِ مَضِيعًا خَلْفَاتِ كُشَافِ عَشَوَاتِ مَفَاتِيحِ نَهْنَهَاتِ...

۲. نام آثار منظمه که تا کنون به همت پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی منتشر گردیده است. شکر الله سیهم و جزاهم الله عن الاسلام و المسلمين خیر الجزاء.

اشتیاق را فرو نهند و انتظار برای تهذیب و ویرایش را، بیش از این روا نمی‌داشت.

اینک با اصرار ارادتمندان و شاگردان، حضرت استاد اجازه فرمودند تا متن درس‌های اخلاق ایشان، منتشر گردد و درخواست مؤمنان بیش از این بدون اجابت نماند؛ ﴿لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾^۱.

با سپاس از محضر مبارک معظم‌له، اینک هفتمین جلد از مجموعه بیانات ایشان همراه با توضیحات زیر تقدیم شما خوانندگان گرامی می‌شود.

۱- از سال ۱۳۸۰ شمسی تا کنون، بنای استاد بر آن بوده است که در آیام عزاداری حضرت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) به تحلیلی بعمدی از ابعاد قیام آن حضرت پردازند. به لطف خداوند انتشار این مباحث به ترتیب و تحت عنوان «سلوک عاشورایی» در دستور کار قرار گرفت. تا کنون شش جلد از این مجموعه منتشر شده که به فضل الهی نیز مورد اقبال و استقبال نخبگان و فرهیختگان قرار گرفته است. کتاب حاضر با نام «عزّت و ذلّت»، هفتمین حلقه از آن سلسله است.

۲- عزّت و ذلّت دو کلمه متضاد هستند که کاربرد زیادی در افواه متدینین و حتی غیر آنان دارند. حضرت استاد بر طبق آنچه که از مجموعه معارف اسلامی به دست می‌آید، در تعریف عزّت می‌فرمایند: عزّت، نوعی سلطه بر قلب‌ها است که باعث فرمان‌بری و اطاعت‌پذیری می‌شود و یک جاشنی از محبت دارد. از این رو عزّت حقیقی، تنها از آن

خدا است و پیامبران و مؤمنان نیز به عنایت او، بر قلوب بنی بشر حکمرانی می‌کنند. از همین رو است که اولیای الهی حتی اگر در انزوا بوده و منصب حکومت ظاهری هم نداشته باشند، حاکمان اصلی قلب‌های بندگان خداوند و تهدیدی همیشگی برای ریاست طلبانِ ذلیل، به حساب می‌آیند.

بر همین مبنا اگر کسی بخواهد عزّت اعطایی و موهبتی خدای متعال را به دست آورد، باید گردن بر فرامین الهی گذاشته و مسیر عبودیت و بندگی او را بیماید تا بتواند زمینه دریافت این فیض قدسی را در خود ایجاد نماید.

حضرت استاد با این تشریب جامع و ماندگار از عزّت، روشن می‌سازند که چرا دنیا طلبان و بندگان خواسته‌های نفسانی، هیچ‌گاه نمی‌توانند واقعا عزیز شده و بر قلوب مردم حکومت کنند. اینجا است که معنای عزّت حقیقی روشن شده و تفاوت آن با تعزّز و حکومت ظاهری بر ابدان مشخص می‌گردد.

مثل همیشه تطبیق مباحث دقیق و عمیق علمی، با قیام و انقلاب امام حسین (علیه السلام)، بیت‌الغزل اثر حضرت استاد است که با مهارت و اجتهاد صورت پذیرفته و ابعاد مخفی حرکت آن حضرت را مشخص می‌سازد.

حضرت استاد علاوه بر جلسات دهه اول محرم و دهه آخر صفر سال ۱۴۲۹، این بحث را در جلسات هفتگی خویش ادامه دادند و پس از بررسی کلی عوامل ایجاد عزّت و ذلّت، وارد بحث از عوامل جزئی آن شدند که به دلیل ارتباط بسیار با بحث، در ادامه مطالب آورده شده است. هرچند که

دو جلسه از این مباحث به دلیل پرداختن به موضوع غصب فدک و چرایی گذشت نکردن حضرت زهرا (علیها السلام) از آن، حذف شده و به عنوان مقدمات کتاب شریف «خطبه فدک» به آن کتاب ذکر گردیده است، اما باز هم تعداد جلسات این اثر، از دیگر مجلدات مجموعه «سلوک عاشورایی» بیشتر است.

۳- بار اصلی پیاده‌سازی نوارها، مستندسازی متون، ویرایش و آماده‌سازی نهایی کار بر عهده برخی شاگردان معظم‌له بوده که با علاقه و اخلاص در «مؤسسه پژوهشی فرهنگی مصابیح الهدی» سامان یافته است.^۱ پیشاپیش اعتراف می‌کنیم که آنچه در خور معظم‌له انجام نشده است. تن دادن به اصرارها و ابرام‌ها مستلزم نوعی شتاب و پذیرش برخی کمبودها بوده است که امید است کاستی‌ها و خطاهای ما را عفو فرموده و تنها از محاسن کلام آن عالم ربانی بهره‌مند گردید؛ صد الله این مؤسسه، چشم به راه دریافت نظرات شما است.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین
مؤسسه پژوهشی فرهنگی مصابیح الهدی

۱. «مؤسسه پژوهشی فرهنگی مصابیح الهدی» در سال ۱۳۸۸ به منظور «حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی حاج آقا مجتبی تهرانی» از سوی تنی چند از شاگردان و ارادتمندان معظم‌له پایه‌گذاری شده و با تأسیس پایگاه اطلاع‌رسانی اینترنتی به نشانی www.mojtabatehrani.ir در صدد تعمیم فیوضات معنوی ایشان است. «مصابیح الهدی» نیز نامی برگرفته از روایات متعدد است که فرزادگانی چون حضرت استاد را توصیف کرده‌اند: نظیر آنچه در الکافی، ج ۲، ص ۲۲۵؛ بحار الانوار، ج ۵۱ ص ۱۲۵ و ج ۷۴، ص ۱۷۴ و ج ۷۵، ص ۷۲ و نیز خطبه ۱۴۹ نهج البلاغه آمده است.